

Akademik Franjo ŠANJEK

MARKANTUN DE DOMINIS I INKVIZICIJA

UDK: 262. 12 Dominis, M. de
Rukopis primljen: 7. 12. 2010.
Prihvaćen za tisak: 20. 12. 2010.
Priopćenje na znanstvenom skupu
Conference paper

Akademik Franjo Šanjek
red. prof. Katoličkog bogoslovnog
fakulteta u Zagrebu, u miru
Dominikanski samostan
HR – 10000 Zagreb, Kontakova 1
franjo.sanjek@mail.inet.hr

Rabljanin Markantun de Dominis, pisac i svestrani učenjak, predstavnik hrvatskog i europskog humanizma, svojim je znanstvenim opusom i ugledom u crkvenom, društvenom i političkom životu izazivao divljenje ali i otvoreno neprijateljstvo mnogih svojih suvremenika. Teološkom pronicljivošću i bogatom erudicijom kao mladi isusovački intelektualac, senjski biskup i splitski nadbiskup, svojim se spisima, odlučno zalaže za reviziju određenih crkvenih struktura vezanih uz politizaciju, bogaćenje i sekularizaciju, što će ga dovesti u sukob s rimskom kurijom, papom Urbanom VIII. i sveprisutnim Oficijem svete inkvizicije, koja je gotovo dva desetljeća budno pratila njegove javne istupe i europske nastupe.

Ključne riječi: M. A. de Dominis; inkvizicija; Oficij svete crkve

Rabljanin Markantun de Dominis (1560. -1624.), pisac i svestrani učenjak, predstavnik hrvatskog i europskog humanizma, svojim je znanstvenim opusom i ugledom u crkvenom, društvenom i političkom životu izazivao divljenje ali i otvoreno neprijateljstvo mnogih svojih suvremenika.

Teološkom pronicljivošću i bogatom erudicijom kao mladi isusovački intelektualac, senjski biskup i splitski nadbiskup, primas Dalmacije i cijele Hrvatske, Markantun de Dominis svojim se spisima, prije svega studijom “O crkvenoj državi – De republica ecclesiastica”, odlučno zalaže za reviziju određenih crkvenih struktura vezanih uz politizaciju, bogaćenje i sekularizaciju, što će ga dovesti u sukob s rimskom kurijom, papom Urbanom VIII. i sveprisutnim *Oficijem svete inkvizicije*, koja je gotovo dva desetljeća budno pratila njegove javne istupe, europske nastupe

i konačno mu došla glave. Da ironija sudbine bude veća – Markantun de Dominis je osuđen posmrtno, spaljen na po zlu poznatom rimskom “Trgu cvijeca – Campo dei fiori”, a njegovi posmrtni ostaci bačeni u hladne vode Tibra.

Podsjećamo da se pod pojmom *Inkvizicija* (lat. *Inquisitio haereticae pravitatis*: istraživanje heretičke zloće), podrazumijeva crkveni sud ustanovljen u 13. st. u cilju iskorjenjivanja vjerovanja i obreda koji nisu u skladu s kršćanskom vjerom i religioznom praksom Zapadne ili Rimske crkve.

Većina inkvizicijskih postupaka Hrvatima pred mletačkim “Svetim oficijem inkvizicije” najčešće je završavala izricanjem duhovnih kazni. Smrtne su kazne bile primijenjene tek u nekoliko slučajeva, primjerice protiv Istranina Balde Lupetine. U Mlecima je tijekom dva i pol stoljeća djelovanja Inkvizicije sačuvano oko dvjesto zapisnika procesa vođenih protiv Hrvata, najčešće pod optužbom da su pristajali uz protestantski nauk (posebice Istrani), prijelaz na islam (osobe iz graničnog područja s Otomanskim Carstvom) ili na pravoslavlje, ali i za vjerovanje u demone i magiju.

Među uglednim Hrvatima pod prismotrom sveprisutnog *Oficija svete inkvizicije* i protiv kojega je bio pokrenut postupak nalazi se ime Markantuna de Dominisa i to iz nekoliko motiva. U stalnim nesuglasticama između Mletačke Republike i Papinske Države naš je učenjak tada kao senjski biskup (1600. -1602.) odlučno bio na strani “Serenissime”, o čemu izvrsno svjedočanstvo daje zadarski nadbiskup Minucio Minuci u svom djelu *Historia degli Uscochi*, objavljenom 1602., a u kojem De Dominis predlaže raseljenje Uskoka, koje će se provesti tek nakon Madridskoga mira (1611.).

Inkvizicija s pažnjom prati De Dominisov spisateljski i znanstveni rad, posebno u razdoblju od 16. do kraja 18. stoljeća kada se ista bori protiv infiltracije heterodoksne literature, prije svega protestantske literature, u zemljama s katoličkom tradicijom. De Dominisove su knjige *De republica ecclesiastica* (London, 1617. ; Frankfurt na Majni, 1620.) i *Papatus Romanus. Liber de origine, progressu atque extinctione ipsius* (London, 1617.) posebno zanimljive inkvizitorima, jer se u njima hrvatski prelat odlučno zalagao za mir među europskim narodima i zemljama pogođenim vjerskim ratovima i korjenitoj obnovi crkvenih struktura, predlažući decentralizaciju Rimske kurije, federalizam i otvorenost Crkve svijetu, ideje koje će se aktualizirati tri i po stoljeća kasnije na Drugom vatikanskom saboru (1962. -1965.).

Isto tako, Inkvizicija budno prati putovanja našeg učenjaka u zapadnoeuropske protestantske zemlje (Njemačka) i anglikansku Englesku, nepomirljivu protivnicu katolika za vladanja kralja Jakova I. Stuarta (1603. -1625.).

Markantun de Dominis u travnju 1622. napušta Englesku. Preko Bruxellesa, Francuske i Švicarske vraća se u Rim, gdje se svečano odriče mogućih zabluda (29. X. 1622.), nalazeći podršku pape Grgura XV. Nakon papine smrti (8. XII. 1623.), njegov nasljednik Urban VIII., Firentinac Maffeo Barberini, traži od *Svetog oficija inkvizicije* da se nastavi istraga protiv hrvatskog prelata, koji se – zatvoren u inkvizicijskom zatvoru Castel sant'Angelo – razbolio i sredinom prosinca 1624. preminuo. Inkvizicijski je postupak završen 21. prosinca 1624. osudom na “lišavanje svih časti, funkcija i beneficija i konfiskacijom svih njegovih dobara u korist *Svetog oficija*.”

Povjesničarima je danas dostupan rimski arhiv *Svetog oficija inkvizicije* koji nam omogućuje uvid u postupak i elemente zbog kojih je ovaj prestižni crkveni sud osudio hrvatskog prelata, pisca i učenjaka. UNESCO, prestižna ustanova u organizaciji Ujedinjenih naroda afirmirala je mirotvorstvo, spisateljski i znanstveni rad učenog Hrvata, proglašivši 2010. godinom Markantuna de Dominisa. Na Crkvi ostaje da “povrati čast uspomeni bivšeg splitskog nadbiskupa”.

RIASSUNTO

MARKANTUN DE DOMINIS E L'INQUISIZIONE

Accademico Franjo ŠANJEK

Markantun de Dominis di Arbe, scrittore e studioso versatile, rappresentante dell'umanesimo croato ed europeo, con il suo lavoro scientifico e la sua reputazione nella vita ecclesiastica, sociale e politica ha provocato ammirazione ma anche ostilità di molti suoi contemporanei. Con la sua perspicacia teologica e la ricca erudizione, come giovane studioso gesuita, vescovo e arcivescovo di Segna, con i suoi scritti si impegnò decisamente alla revisione di certe strutture ecclesiastiche legate alla politicizzazione, all'arricchimento e alla secolarizzazione, il che lo condurrà in conflitto con la curia romana, papa Urbano VIII e onnipresente Ufficio di santa inquisizione, che quasi due decenni attentamente seguì le sue apparizioni pubbliche e le apparizioni europee.

Parole chiave: M. A. de Dominis; l'inquisizione; L'Ufficio di Santa chiesa

SUMMARY

MARKANTUN DE DOMINIS AND INQUISITION

Academician Franjo ŠANJEK

Markantun de Dominis from Rab a writer and a versatile scholar, representative of Croatian and European humanism, caused admiration but also open hostility of his contemporaries by his scientific work and reputation in church, social and political life. Using his theological observation and rich erudition, as a young Jesuit intellectual, bishop of Senj and archbishop of Split, he decidedly advocated the revision of certain church structures relating to politicizing, getting rich and secularization. This would bring him into dispute with Roman curia, Pope Urban VIII and omnipresent Officium of Holy Inquisition which monitored his public appearances and European emersions

Key words: M. A. de Dominis; inquisition; Officium of Holy Church